

SUMAR

Introducere	7
Cum am devenit lingvist	17
Alexandru Rosetti	26
Abrevieri bibliografice	29
Sigle	29
1959 Despre o variantă a vorbirii indirecte	31
1960 Statistica și stilurile limbii [în colaborare cu Toma Pavel]	35
1961 Observații asupra intonației în limba română [în colaborare cu Alexandra Roceric]	43
1962 Alternanțele vocalice în limba română actuală	48
1964 Alphonse Juillard: <i>Outline of a General Theory of Structural Relations</i>	63
1965 Radicali adjectivali în limba română actuală	68
Delimitarea clasei numeralului	72
La structure linguistique des proverbes équationnels	80
Locul numeralului în structura grupului nominal	88
Paul L. Garvin: <i>Natural Language and the Computer</i>	94
Roman Jakobson: <i>Selected Writings. I. Phonological Studies</i>	98
Jean Dubois: <i>Grammaire structurale du français. Nom et pronom</i>	103
Colocviul Internațional de Fonetă și Fonologie	106
Lingviștii și traducerea automată	108
Gramatica transformațională	110
1966 Reliefarea motivului în poezia lui G. Bacovia	112
La structure phonologique des monosyllabes roumains	165
1967 Alternanțe vocalice în gramatica transformațională	173
Structura de suprafață și structura de adâncime în analiza sintactică	180
Semantica transformațională	193
Règles de structure de la phrase en roumain actuel	200
1968 La génération des constructions modales en roumain	208
1969 Limba și stilul lui Dimitrie Anghel [în colaborare cu Mihaela Mancaș]	224
Limba și stilul poeziilor lui Șt. O. Iosif	237
Poetica matematică	246
Semantica transformațională a limbii române	250
Noam Chomsky and Morris Halle: <i>The Sound Pattern of English</i>	256
G. Gougenheim (sous la direction): <i>Problèmes de la traduction automatique</i>	270
Interviu cu Sanda Golopenția-Eretescu și Emanuel Vasiliu	275
1970 Règles sémantiques	281
La structure profonde des constructions comparatives	286
La Rôtisserie de la Reine Pédauque	291
Lingvistica americană: 1969–1970	311
1971 Formalism gramatical (I). Simboluri primitive, expresii auxiliare, lanțuri	316
Formalism gramatical (II). Reguli de rescriere și transformări	341
Report of the Working Group for Studies in Grammatical Structure [în colaborare cu D. Chițoran]	364
1972 Formalism gramatical (III). Reguli de subcategorizare, reguli de proiecție, reguli fonologice. Metastructuri. Scheme	371
Contrasted Grammars	394

1973 Zellig S. Harris: <i>Papers in Structural and Transformational Linguistics</i>	403
Colocviul de Analiză Contrastivă de la Universitatea din Timișoara	413
1974 Formalized Languages: Scientific	415
1975 Henri Wald: <i>Limbaj și valoare</i>	436
1976 Gabriela Pană Dindelegan: <i>Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română</i>	445
1977 Transformational Grammar and Language Parts	460
Les questions annulées par l'intonation en roumain [în colaborare cu Laurenția Dascălu]	471
A VIII-a Sesiune a <i>Proiectului de analiză contrastivă a limbilor română și engleză</i>	480
1978 <i>Editors' Introduction</i> [la volumul <i>Current Trends in Romanian Linguistics</i> , în colaborare cu Al. Rosetti]	483
Transformational Romanian Grammar	485
Typologie linguistique et univers du discours	526
1979 Constantin Brăiloiu et les universaux pragmatiques	535
1986 L'analyse sémantique des verbes et ses conséquences théoriques	541
1994 Les transformations textuelles	553

ANEXĂ

1959 Observații asupra unor elemente de stil vorbit (pe baza unei culegeri de basme din Oaș)	563
1969 Sténotypie pour le roumain	575
1971 Gramatica vorbitorului și gramatica lingvistului	586
1972 Referat: Dumitru Chițoran, <i>Elements of English Structural Semantics</i>	592
Referat: Penték Erszébet, <i>Sinestezia în lirica impresionistă maghiară</i>	595
1973 Referat: Ileana Vincenz-Vîntu, <i>Derivarea cu sufixe în limba română contemporană</i>	597
Referat: Paul Schweiger, <i>Patologia vorbirii – cu referire specială la vorbirea afazicilor</i>	601
1974 Referat: Mihai Zdrengea, <i>Structure and Values of the English Tenses Collocated with Time Adverbials</i>	604
1976 Domeniul tipologiei lingvistice	612
Referat: Henri Wald, <i>Curs de introducere în teoria limbajului și semiotică</i>	621
1977 Referat: Rareș Marinescu, <i>Probleme de morfosintaxă a pronumelor personale în însușirea de către români a limbii franceze (Studiu contrastiv)</i>	624
Referat: Paul Schweiger, <i>Vorbirea în afazie</i>	628
Referat: Olga Murvai, <i>Stilul indirect liber la prozatorii impresionisti maghiari</i>	631
1978 Cazul Experimentator	634
Abordarea intonației în analiza contrastivă a limbilor română și engleză	643
[f.d.] Referat: Stephen Ullmann, <i>Semantics: An Introduction to the Science of Meaning</i>	655
[f.d.] Roman Jakobson	658
Summary	663
Sumar tematic	669

INTRODUCERE

Cu un an înainte de a pleca din țară l-am rugat pe profesorul Al. Rosetti să certifice autenticitatea unei *Liste de publicații (List of Publications)* pe care urma s-o iau cu mine ca emigrant în Statele Unite. Era lista cea mai completă din câte întocmisem până atunci. Ceea ce a urmat mi-a rămas întipărit în minte prin neprevăzut. Așezat lângă mine, profesorul nu s-a mulțumit să scrie pe prima pagină, sus în stânga, „Vu et contrôlé / ss Rosetti / Bucarest, le 26 juin 1979”, ci a semnat pe rând, încet, fiecare dintre cele 19 pagini pe care i le prezentasem. A fost ritul nostru de despărțire.

Cu reduceri, lista aceasta a intrat în numeroasele *Curriculum vitae* pe care le-am întocmit de atunci. De ea m-am servit acum, pregătind volumul de față.

Primul articol din volum, *Despre o variantă a vorbirii indirecte*, este de asemenea „girat” indirect, prin semnătură conservată, de Al. Rosetti. Am introdus în *Anexă* lucrarea *Observații asupra unor elemente de stil vorbit (pe baza unei culegeri de basme din Oaș)*, prezentată la Cercul științific de lingvistică (eram în anul III), pe a cărei pagină de titlu figurează însemnarea: „Se aprobă prezentarea comunicării. / Conducător științific, ss B. Cazacu / 25.III.59 / ss Acad. Rosetti”. Din multele semnături ale profesorului care mi-au însoțit gândul și scrisul, m-am bucurat să le regăsesc, aici departe, pe cele două de care vorbesc.

Centrat pe conceptele de *structură, sistem și transformare*, volumul pe care îl prezint cititorilor reunește majoritar articole, studii, recenzii, prezentări și interviuri consacrate lingvisticii structurale sau transformaționale, poeticii și analizei contrastive datând din perioada 1959–1980. El corespunde unei școli a privirii și imaginației lingvistice care, necontinuată explicit în perioada următoare, a stat implicit la baza a ceea ce am scris și publicat de atunci. Două texte scrise după 1980 (în 1986 și 1994), dar în continuitate directă cu preocupările prezentului volum, au fost adăugate ansamblului. Nu au fost incluse în schimb cercetările din aceeași perioadă consacrate prioritar pragmaticii (lingvistice, semiotice sau contrastive), semioticii și folclorului. Rațiunea departajării e constituită de faptul că aceste din urmă preocupări, continuate în anii care au urmat, vor constitui, sper, volume independente.

Elemente de pragmatică, semiotică sau folclor apar însă într-o serie de texte ale volumului. Este **(a)** cazul considerațiilor pragmatice și semiotice din texte ca *La Rôtisserie de la Reine Pédauque* (1970), *Formalized Languages: Scientific* (1974); *Henri Wald: Limbaj și valoare* (1975) sau **Referat la volumul „Henri Wald: Curs de introducere în teoria limbajului și semiotică”*¹ (1976); **(b)** al considerațiilor de pragmatică a textului folcloric care apar în **Observații asupra*

¹ Asteriscul marchează titlul textelor nepublicate anterior.

unor elemente de stil vorbit (pe baza unei culegeri de basme din Oaş) (1959) sau *La structure linguistique des proverbes équationnels* (1965); (c) al observațiilor de pragmatică lingvistică din *Contrasted Grammars* (1972), *Referat asupra tezei de doctorat „Patologia vorbirii – cu referire specială la vorbirea afazicilor” (1973), *Les questions annulées par l’intonation en roumain* (1977, cu Laurenția Dascălu), *Referat la volumul Paul Schveiger, „Vorbirea în afazie” (1977) sau *Constantin Brăiloiu et les universaux pragmatiques* (1979). În genere, semiotica nu e absentă din cercetările de poetică, iar pragmatica se regăsește în cercetările de analiză contrastivă. În toate aceste cazuri, însă, nu apar încă elemente de tehnicitate și adâncire a interpretării și, din acest motiv, am preferat să includ textele respective în volumul acesta al deschiderilor. Ele probează orientarea radială către domenii care sunt reprezentate încă de pe acum prin studii specializate și vor deveni centrale în anii care urmează.

Dintre cele 69 materiale cuprinse în volum, 15 apar în limba franceză și 6 în limba engleză. Este vorba de 14 texte publicate în limba franceză în revistele „Cahiers de linguistique théorique et appliquée”, „Revue (roumaine) de linguistique”, „Bulletin de la Société Roumaine de Linguistique Romane” sau în volumele de *Acte* ale celui de Al X-lea Congres Internațional al Lingviștilor și ale celui de Al XII-lea Congres Internațional de Lingvistică și Filologie Romanică, texte care nu au fost republicate în limba română. Li se adaugă, în *Anexă*, manuscrisul **Sténotypie pour le roumain*. Apare, în schimb, în română, în volum articolul *Alternanțele vocalice în limba română actuală*, publicat în limba rusă în „Revue de linguistique” (VII, 1962, nr. 1, p. 51–69) și în limba română în SCL. La fel, apar în engleză 3 materiale publicate în străinătate (*Noam Chomsky and Morris Halle: The Sound Pattern of English, Formalized Languages: Scientific și Transformational Grammar and Language Parts*) și 3 materiale publicate exclusiv în limba engleză în țară: *Contrasted Grammars*, publicat în cadrul *Proiectului de analiză contrastivă a limbilor română și engleză* plus cele două texte din *Current Trends in Romanian Linguistics* (apărut prin fuziunea numerelor pe un an ale revistelor RRL și CLTA). Publicat în engleză în *Actele Simpozionului Internațional de Fonologie de la Viena (Phonologie der Gegenwart)* și în SCL, articolul *Alternanțe vocalice în gramatica transformațională* apare în volum în versiunea românească.

Sumarul volumului enumeră textele în ordine cronologică fără a departaja articolele (studiile) de recenzii, prezentări sau interviuri. Sunt separate, după cum vom vedea, doar materialele nepublicate (studii și referate), pe care le-am inclus, tot în ordine cronologică, în *Anexă*. Opțiunea cronologică permite cititorilor să urmărească evoluția din aproape în aproape a preocupărilor, precum și felul în care se întretes lecturile și scrisul, reacțiile la lucrări ale altora și lucrările proprii, grupul național sau internațional în care se încadrează de fiecare dată autoarea.

Recenziile, prezentările și referatele fac posibilă surprinderea modului în care intră în discuția lingvistică o serie de lucrări importante ale momentului, datorate colegilor din țară și din străinătate. De cele mai multe ori, ele conțin în germene idei care vor fi explorate în studiile următoare. Alături de ele, prezentările pentru

publicul cultivat mai larg atestă interesul existent în epocă pentru problematici deseori aride, dintre care unele, cum e traducerea automată, vor ieși curând din atenție, pe când altele, ținând de lingvistica structurală, gramatica transformațională, poetică sau analiza contrastivă, vor ocupa relativ constant scena.

În cadrul grupului de referință, se includ, în primul rând, colegii de facultate (Alexandra Roceric, Liliana Ionescu, Mihaela Mancaș, Toma Pavel), cei de la Institutul de Folclor, unde am lucrat, după absolvire, între 1961 și 1963, și cu care am continuat colaborarea până în ajunul plecării din țară în 1980 și, pe răstimpul cel mai îndelungat, colegii de la Centrul de Cercetări Fonetice și Dialectale, devenit, prin unirea cu fostul Institut de Etnologie și Folclor, Institutul de Cercetări Etnologice și Dialectale, unde am lucrat din luna mai 1963 până în luna aprilie 1980. Eram parte a Sectorului de fonetică și fonologie, ulterior de fonetică și lingvistică structurală, condus de Andrei Avram și de Emanuel Vasiliu. Misiunea Sectorului nostru și, mai ales, a grupului „de structuralism” consta în menținerea contactului cu cercetarea internațională și explorarea perspectivelor de cercetare locală pe care le sugera. Funcționam aidoma Oficiilor de studii din instituțiile mai importante ale interbelicului românesc. Ne întâlneam cu toții zilnic, noi și dialectologii, la Centru, în orele la care venea să stea de vorbă cu fiecare profesorul Rosetti, petrecându-ne restul timpului în biblioteci (la Biblioteca Academiei în ce mă privește). Nu dispuneam, mai ales în anii de început, de spațiu suficient pentru a lucra la institut.

Organizator neîntrecut, profesorul a ctitorit la Centru sau a fost parte esențială în pregătirea multor conferințe, colocvii sau congrese. Dintre cele care m-au antrenat ca participant cu comunicări și organizator menționez Simpozionul Internațional „Forme et substance en phonétique” (București, 1965, unde am prezentat *La structure phonologique des monosyllabes roumains*), Al X-lea Congres Internațional al Lingviștilor (București, 1967, unde am prezentat *Règles sémantiques*), Al XII-lea Congres Internațional de Lingvistică și Filologie Romanică (București, 1968, unde am prezentat *La description transformationnelle des degrés de comparaison en roumain*). La recomandarea lui Al. Rosetti participasem la Simpozionul Internațional de Fonologie de la Viena (1966), care a marcat prima ieșire în străinătate, cu comunicarea *Vowel Alternations in Transformational Grammar* (prezentă în volum, în varianta ei românească apărută în 1967). Conlucrarea Centrului cu Catedra de limba engleză și cu Centrul de Lingvistică aplicată din Washington, în cadrul *Proiectului de analiză contrastivă a limbilor română și engleză* condus de prof. Dumitru Chițoran, a antrenat în mod firesc membrii foneticieni și structuraliști ai Sectorului nostru, devenit parte a *Proiectului*. Am inclus în volum câteva texte, între care figurează *Contrasted Grammars*, prezentat la *The Third National Meeting of the Romanian-English Contrastive Analysis Project* (București, 1972). La Simpozionul Național „Rolul formativ al predării limbilor romanice” (Iași, 1975) am prezentat comunicarea *Typologie linguistique et univers du discours*.

Pe de altă parte, volume colective, în care se încadrează textele pe care le menționez între paranteze mai jos, semnaleză și ele grupuri colegiale în

interacțiune formativă. Menționez, astfel, volumele publicate la București, *Omagiu lui Alexandru Rosetti la 70 de ani* (1965, *Radicali adjectivali în limba română actuală*), *Studii de poetică și stilistică*, elaborat de membrii Cercului de poetică condus de Al. Rosetti, Tudor Vianu și Mihai Pop (1966, *Reliefaarea motivului în poezia lui G. Bacovia*), *Probleme de lingvistică generală* (1967, *Structura de suprafață și structura de adâncime în analiza sintactică*), *Sintaxa transformațională a limbii române* (publicat în colaborare cu Em. Vasiliu în 1968, dar făcând parte din planul de cercetare al Sectorului din anul 1965), *Studii de istoria limbii române literare. Secolul XIX* (1969, *Limba și stilul lui Dimitrie Anghel; Limba și stilul poeziilor lui Șt. O. Iosif*), *Relațiile dintre matematică și științele naturii și societății* (1969, *Poetica matematică*), *Hommages offerts à Maria Manoliu-Manea* (1994, *Les transformations textuelles*). În străinătate au apărut *Transformational Syntax of Romanian* (1972, traducere a volumului românesc publicată prin coeditare la București – Haga, incorporând textele *Formalism grammatical*, I–III, care constituiseră inițial un capitol al tezei mele de doctorat, *Semantica transformațională a limbii române*), *Current Trends in Linguistics*, vol. 12, editat de Thomas A. Sebeok (1974, *Formalized Languages: Scientific*, scris în anul de specializare la Research Center for the Language Sciences din Bloomington Indiana), volumul editat de Sorin Alexandrescu pentru un colocviu la Amsterdam la care nu mi s-a permis să particip, *Transformational Grammar of the Romanian Language* (Lisse, 1977, *Transformational Grammar and Language Parts*). Ele au marcat de asemenea tovărășii profesionale.

În timpul anului de studiu în S.U.A., am participat la congresele de iarnă și de vară ale Societății Lingvistice americane (*Linguistic Society of America*) din San Francisco, respectiv Columbus, Ohio și la Institutul lingvistic de vară (*Linguistic Summer Institute*) din Columbus. Ca rezultat, am venit în contact cu multe dintre pre-publicațiile (*preprints*) tinerilor transformaționaliști americani, difuzate de ERIC (Educational Resources Information Center) de pe lângă Centrul de Lingvistică Aplicată din Washington. Ulterior, legăturile s-au păstrat, alți membri ai Centrului sau ai *Proiectului de analiză contrastivă* continuând să revină în țară cu pre-publicații pe care cititorii le vor găsi nu o dată citate în textele de față. Am vorbit despre acest mecanism de informare solidară în cursul elaborării lucrărilor în prezentarea *Lingvistica americană: 1969–1970* (1970). Citind aceleași texte, publicate sau încă nepublicate, grupul nostru de structuraliști, transformaționaliști, poeticieni sau „contrastiviști” din diversele centre universitare ale țării creștea și se cimenta treptat. Grupul acesta au menirea să-l evoce referatele cuprinse în *Anexa* la volum.

În sfârșit, două texte elaborate în Franța, în anul 1968, au reprezentat soluții de moment la problema creată, pentru un bursier al guvernului francez ca mine, de revoluția studentească din mai 1968. Universitățile și bibliotecile fiind închise și metroul nefuncționând, am întreprins o cercetare a numelor de restaurante din Paris, efectuată umblând pe jos prin oraș și parcurgând ziarele. A rezultat un studiu – *La Rôtisserie de la Reine Pédauque* – în care am analizat numele de restaurante aplicând teoria fillmoreană a cazurilor. Publicat în țară, în 1970, studiul a fost

reprodus în volumul colectiv reunind tineri lingviști chomskieni și guillaume-ieni editat de André Joly, *Grammaire générative transformationnelle et psychomécanique du langage* (Universitatea din Lille, 1973). Al doilea text, nepublicat, este reprodus în *Anexă*. Este vorba despre un proiect, intitulat **Sténotypie pour le roumain*, conceput la îndemnul lui Daniel Héroult, care conducea Centrul de lingvistică cantitativă de la Paris. Misiunea mea era aceea de a converti claviatura franceză a stenotipei Grandjean într-o claviatură pentru limba română. Stenotipa era o mașină de scris cu 21 de clape ale căror valori fonetice multiple asigurau scrierea cu viteza vorbirii (220 de cuvinte pe minut) și, ca atare, făceau posibilă notarea pe viu a discursurilor în reuniunile de afaceri, politice, științifice etc. Rezolvarea problemei se baza pe fonetică. Nu am reușit să stabilesc ce s-a întâmplat ulterior cu *Stenotipia pentru limba română*, dar am considerat interesantă încercarea și am reprodus-o ca atare. Pentru Daniel Héroult efectuasem, în același răstimp, alături de J.-P. de Wrangel care o stilizase, și o traducere din rusă în franceză a volumului lui Ju. D. Apresjan, *Éléments sur les idées et les méthodes de la linguistique structurale contemporaine* (Paris–Bruxelles–Montréal, Dunod, 1973, 374 p.).

Publicațiile care au găzduit materialele sunt revistele „Limba română”, „Studii și cercetări lingvistice”, „Fonetică și dialectologie”, „Revue roumaine de linguistique”, „Cahiers de linguistique théorique et appliquée”, „Bulletin de la Société Roumaine de Linguistique Romane” și, în cazul textelor adresate unui public mai larg, „Lingvistică – Filologie. Revista de referate, recenzii și sinteze”, „Revista învățământului superior”, „Gazeta învățământului”, „Orizont”, o dată chiar ziarul „Scânteia”. Nu am reușit să regăsesc trimiterea bibliografică la interviul privind *Sintaxa transformațională a limbii române*, dat în 1969 împreună cu Em. Vasiliu.

Materialele publicate le-am adăugat în *Anexă*, tot în ordine cronologică, un număr de texte nepublicate – studii și referate – menționate în lista semnată de profesorul Rosetti, care mi s-au părut de natură a întregi imaginea lingvistică a anilor mei 1960 și 1970. Două texte din *Anexă*, pentru care nu am dispus de dată, au fost poziționate la sfârșit, cu mențiunea *f.d.* (care corespunde unei date anterioare anului 1980). Textul intitulat *Roman Jakobson* urma să apară, cu adăugiri, într-un volum de traduceri din opera acestuia, intitulat *Studii de poetică și folclor* pe care îl pregăteam împreună cu Mihai Pop pentru Editura Univers.

Pentru a facilita orientarea cititorului, un *Sumar tematic* secund reia simultan materialele din corpul volumului și din *Anexă* regrupându-le în șase secțiuni relativ omogene: *Teorie și metodă*; *Fonologie și morfonologie*; *Gramatică*; *Semantică*; *Stilistică și poetică*; *Analiză contrastivă și psiholingvistică*. Am marcat cu asterisc textele nepublicate din *Anexă*. Anul de apariție sau elaborare, indicat între paranteze, permite racordarea rapidă la *Sumarul cronologic*. Secțiunile se intersectează uneori, în măsura în care o serie de texte relativ generale incluse sub *Teorie și metodă* ar fi putut figura în alte puncte ale volumului. Astfel, *Structura de suprafață și structura de adâncime* (1967) ar fi putut apărea în secțiunea *Gramatică*; *Règles sémantiques* (1967) și *L'analyse sémantique des verbes et ses conséquences théoriques* (1986) ar fi putut figura și în secțiunea *Semantică*;

Formalized Languages: Scientific (1974) și *Les transformations textuelles* (1994) s-ar încadra parțial și în secțiunea *Stilistică și poetică*, iar **Gramatica vorbitorului și gramatica lingvistului* (1971) sau *Contrasted Grammars* (1972) și-ar fi găsit locul și în secțiunea *Analiză contrastivă și psiholingvistică*.

Textele cuprinse în volum au fost revăzute corectând greșelile de tipar sau traducere și actualizând forma unor cuvinte în conformitate cu normele ortografice curente. Am intervenit uneori și în ce privește punctuația.

Textele își mențin actualitatea. Ele reprezintă un moment de efervescență colectivă în cântărirea, asimilarea critică și dezvoltarea lingvisticii structurale și transformaționale în România anilor 1960–1980.

O serie de proiecte duse până la capăt marchează modalități inedite de descriere parțială a limbii române. Lucram cu bucuria de a da descrieri exhaustive înnoitoare ale alternanțelor vocalice, radicalilor adjectivali, ale structurii fonologice a cuvintelor monosilabice din limba română sau ale vocabularului bacovian – care a însoțit pentru mine elaborarea unor articole în care foloseam metode ale lingvisticii structurale și ale statisticii lingvistice, cum sunt *Alternanțele vocalice în limba română actuală* (1962), *Radicali adjectivali în limba română actuală* (1965), *La structure phonologique des monosyllabes roumains* (1966), *Reliefarea motivului în poezia lui G. Bacovia* (1966). Articolele despre radicalii adjectivali și cuvintele monosilabice se încadrau, de fapt, în proiectul vast al unui dicționar de morfeme al limbii române (incluzând totalitatea radicalilor, alături de sufixe sau prefixe) care să permită obținerea prin reguli lexicale a cuvintelor. Un asemenea dicționar, în care cred și pe care astăzi calculatoarele îl fac posibil, ar modifica esențial raporturile dintre gramatică și lexicologie și ar adânci considerabil cunoașterea modului în care funcționează limba română.

Alte articole – *Delimitarea clasei numeralului* (1965), *Alternanțe vocalice în gramatica transformațională* (1967), *La génération des constructions modales en roumain* (1968), *La structure profonde des constructions comparatives* (1970) – propun descrieri și interpretări alternative, animate de preocuparea de a exprima pe scurt, prin formule, reguli, scheme care să vădească fațete neexamine anterior, definiții și interpretări ale unor fenomene fonologice sau gramaticale.

Bucuria descoperirii de fapte noi am avut-o mai cu seamă în articole de tipul *Despre o variantă a vorbirii indirecte* (1959). Examinând limba vorbită într-un număr de basme din Oaș culese și transcrise la Institutul de Folclor de Ovidiu Bârlea și Alexandru Amzulescu, m-au frapat o serie de exemple care nu se încadrau nici în stilul direct, nici în stilul indirect sau în stilul indirect liber, având proprietăți care le apropiau însă de fiecare dintre ele. Am numit acest subtip *vorbire indirectă intonată direct* și l-am definit în articolul menționat mai sus (primul meu articol de lingvistică), reluând o porțiune din comunicarea prezentată la Cercul științific studentesc de lingvistică.

Amintesc rapid aici și două idei teoretice de mai mare anvergură pe care le-am avansat în articolul *Constantin Brăiloiu et les universaux pragmatiques* (1979) și într-un grupaj de texte despre „univers de discurs și parte a limbii” introduse, și unul, și celelalte, în secțiunea *Teorie și metodă*.

Constantin Brăiloiu publicase, în anul 1956, un articol pasionant, *Le rythme enfantin*², în care semnala ca pe o enigmă structurile ritmice invariabile, neafectate de locul accentului într-o limbă sau alta, care se regăseau în numărătorile de copii din întreaga Europă (în Spania, Portugalia, Franța, insulele britanice, Țările de Jos, Flandra, Valonia, Elveția franceză și alemanică, Italia, Germania, Austria, Ungaria, România, Grecia, Iugoslavia, Rusia, Norvegia, Turcia), dar și la kabili, tuaregi, la populațiile negre din Senegal, Dahomey, Sudan sau la indigenii din Formosa: „Le fait paraît d’autant plus remarquable qu’à l’intérieur des constructions rythmiques enfantines, l’emplacement des accents est immuable (le hongrois s’appesantissant sur la première syllabe des mots, le turc sur la dernière, etc.). C’est dire que l’accommodement de chacune de ces langues à l’invariable schéma qu’elles épousent ne saurait être compris et défini que par quantité de linguistes experts; un seul homme ne saurait se mesurer à pareille tâche” (p. 7). Concluzia lui Brăiloiu era de natură să-l ambiționeze pe orice lingvist. Chiar dacă lingviștii ar fi reușit să descrie acomodarea diverselor limbi la schema ritmică autonomă a numărătorilor, adăuga mărinind miza Brăiloiu, două întrebări „qui ne recevront peut-être jamais de réponse satisfaisante” rămâneau, obsedante, și anume: „comment il se fait que toutes ces langues semblent l’avoir, en quelque sorte, *subi* et comment s’explique son aire de répartition immense” (p. 37). Răspunsurile pe care le propuneam și la care subscriu și astăzi porneau de la trei constatări ale lui Brăiloiu: **(1)** toți copiii din aria menționată sunt, în anumite împrejurări, utilizatori activi ai sistemului ritmic menționat; **(2)** toți adulții din aria în chestiune îl recunosc și sunt în fapt utilizatori virtuali ai acestui sistem (în interacțiuni ludice cu copii, sau în interacțiuni metalingvistice cu adulți). Brăiloiu scrie, referindu-se la zona europeană, dar neexceptând explicit restul ariei: „il [sistemul ritmic al numărătorilor de copii, pe care îl voi marca prin RE] vit, au surplus, dans notre subconscient d’Européens occidentaux, seul vestige d’un héritage millénaire: incapables de composer la moindre phrase mélodique de style populaire vrai, nous ne pourrions nous tromper s’il nous fallait improviser une période correcte en rythme enfantin” (p. 6); **(3)** faptul, deja menționat în citat, că nu toți adulții sunt în schimb utilizatori activi sau virtuali ai sistemului melodic popular. Din **(1)** și **(2)**, ca și din faptul că RE nu se manifestă decât în vorbire, am propus să deducem că raportul pragmatic dintre RE și utilizatorii lui activi este un raport de tipul *limbă – utilizatorul ei activ*, și nu de tipul *specie artistică – utilizatorul ei activ* (numărul agenților artistic specializați fiind mult inferior numărului de vorbitori normali în orice comunitate). RE este deci un subsistem al limbii. El nu e *suprapus* unei limbi

² Apărut în *Les Colloques de Wégimont*, Paris – Bruxelles, Elsevier, p. 5–37.

date, ci *inclus* în ea. Cum aria geografică RE include multe arii lingvistice genetic și tipologic distante unele de altele și cum utilizatorii recurg la RE mai degrabă în faza de ucenicie (prin joc) a fiecăreia dintre limbile respective, RE e deci un subsistem inclus în sisteme distincte pe care utilizatorii lor normali îl vor menține ulterior într-o sferă marginală a competenței lingvistice. Abandonul parțial sistematic al RE se poate explica prin faptul că RE este un subsistem general al limbajului, activat de copil în cursul deprinderii unei limbi anume. Examinarea exemplurilor oferite de Brăiloiu sugerează că numărările respective evocă ipoteze privind silaba în lanțul vorbit. RE ar fi deci un joc lingvistic legat de fiecare dată de limbajul uman, în general, și de o limbă particulară, care păstrează amintirea descoperirii silabei, un joc universal de silabisire.

A doua propunere teoretică pe care mi se pare interesant să o menționez aici apare într-o serie de patru articole (unul nepublicat) din secțiunea *Teorie și metodă* și într-o recenzie inclusă în secțiunea *Gramatică*. Este vorba, în ordine cronologică, de: **Domeniul tipologiei lingvistice* (1976), *Gabriela Pană-Dindelegan: „Sintaxa transformățională a grupului verbal în limba română”* (1976), *Transformational Grammar and Language Parts* (1977), *Typologie linguistique et univers du discours* (1978) și *L'analyse sémantique des verbes et ses conséquences théoriques* (1986). Propunerea se referă la posibilitatea de a distinge, în cadrul celor mai multe dintre limbi, între părți autonome, definite la rândul lor prin gramatică și lexicon, dar reprezentând limbaje unitare, racordate la un singur tip de univers discursiv. Pornind de la ierarhia de logici modale propuse de von Wright, putem distinge între limbaje unitare ale stării, ale schimbării, ale acțiunii și ale normei care pot fi utilizate izolat sau amalgamate în limbajul plural corespunzând de obicei vorbirii limbilor naturale. Limbajele unitare se definesc cel mai simplu prin predicatori caracteristici și transformări specifice. Alte seturi de transformări sunt folosite pentru amestecarea unor limbaje unitare diferite în construcții mixte. Distincțiile teoretice dintre limbaj *unitar* și limbaj *plural*, competență lingvistică *monovalentă* sau *polivalentă*, performanțe *pure* sau *mixte*, din primul, al treilea și al patrulea text sunt examinate în contextul preocupărilor de tipologie, gramatică transformățională, analiză contrastivă sau al cercetării deprinderii limbii de către copil. În recenzia la *Sintaxa transformățională a grupului verbal în limba română* și în articolul dedicat analizei semantice a verbelor și consecințelor ei teoretice urmăresc în schimb, cu un spor treptat de detaliere, configurarea unor profiluri de limbaje ale stării, schimbării, acțiunii și normei. Articolele cuprinse în volum vorbesc despre distincția dintre *părți ale limbii* și *jocurile de limbaj (language games)* wittgensteiniene. Primele se definesc semantic, în raport cu un univers discursiv unitar (distinct de universul plural al limbilor naturale), celelalte se definesc pragmatic, în raport cu un set de acțiuni simple. O distincție pe care o voi face mai târziu (în articolul *Are Sublanguages Language Games?*, plănuit să apară în volumul de studii de pragmatică) este cea dintre părți ale limbii și *sublimbaje (sublanguages, restricted languages, numite și limbaje profesionale, stiluri*

funcționale etc). Părțile limbii pe care le-am degajat sunt limbaje raportabile la un univers discursiv unitar, sublimbajele sunt limbaje *restrânse* raportabile la un univers discursiv plural specializat.

Anii 1970 sunt anii în care preocupările semiotice, stimulate de cursurile pe care le-am predat în cadrul Laboratorului de Semiotică al Universității din București (cu perspectiva unui lectorat la Catedra pe care urma să o înființeze prof. Gr. Moisil) și cercetările pragmatice (între care se numără și cercetările de teren asupra actelor de vorbire și conversației din cadrul echipei complexe Valea Cosăului conduse de Mihai Pop) sporesc. Ele vor fi întrerupte odată cu stabilirea în Statele Unite, unde nu există institute de cercetare și nu-mi voi descoperi decât în timp obiective de teren. Activitatea universitară comportă aici demersuri științifice solitare la liberă alegere. Grupurile de cercetare, câte se constituie, se dezvoltă prin asociații, congrese sau conferințe invitate. Perioada paradisiacă în care un profesor de excepție stătuse pavază, inventând neostenit lucruri de împlinit pentru generații, se încheiase. De acum aveam să scriu și să gândesc în de unul, întâlnind însă, privilegiat, grupul dialectologilor parizieni sau al teatrolgilor din Toulouse și, mai cu seamă, studenții deosebiți ai Universității Brown, care-mi aminteau de cei din București. Către ei aveam să reîndrept, în ecou, prin cursuri și colocvii studențești, invitații la jocul lingvistic, pragmatic, semiotic.

*

Apariția volumului de față se datorează activității de excepție a doamnei Alexandra Speranța Ciutacu, redactor al volumului, și sprijinului generos al domnului academician D.R. Popescu, director general al Editurii Academiei Române. Le mulțumesc cu bucurie în clipa aceasta bună a încheierii. Au fost de neînlocuit în operațiile de introducere în calculator sau scanare doamnele Mariana Ionică, Sofia Morar, Iolanda Povară și Mariana Șerbănescu de la Editura Academiei Române. Doamna Laura Hîmpă și domnul Alexandru Nicolae de la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, doamna Maria Rafailă de la Biblioteca Academiei Române din București și prof. Smaranda Vultur de la Universitatea de Vest din Timișoara, prof. Dumitru Chițoran, prof. Alexandra Cornilescu și doamna Monica Barba de la Catedra de Engleză a Universității din București mi-au venit în ajutor procurând de la biblioteci materiale de care nu dispuneam la Providence. La toți mă gândesc cu recunoștință acum.